

# Domsagohistorik

## Eksjö tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren  
Ylva Blank  
Henrik Borg  
Elsa Trolle-Önnerfors  
Johanna Roos

## Göta Hovrätt - Jönköpings län - Eksjö tingsrätt

Norra och Södra Vedbo härad bildade i slutet av 1600-talet en gemensam domsaga tillsammans med Vista härad. Det sistnämnda häradet bröts ut 1799 (Vista härad, se Jönköpings tingsrätt).<sup>1</sup> Domsagan med de två återstående häraderna kallades under 1800-talet för Norra och Södra Vedbo domsaga. Denna bestod av två tingslag: Norra Vedbo härads tingslag samt Södra Vedbo härads tingslag.<sup>2</sup> Även Uppvidinge, Konga och Östra härad var i slutet av 1600-talet samlade i en domsaga. Östra härad bröts dock ut 1796 och bildade en egen jurisdiktion (Uppvidinge och Konga härad, se Växjö tingsrätt).<sup>3</sup> Denna bestod fram till 1933 då Östra slog ihop med Västra härad, som också varit en egen jurisdiktion från 1780 (se nedan).<sup>4</sup>

Norra Vedbo härad höll i början av perioden (1680) ting på gästgiveriet i Sätthälla, som låg söder om Tranås. Tinget hade flyttats dit från Åby på 1660-talet. I Sätthälla uppfördes en ny gästgiveribyggnad omkring år 1700, och förhandlingarna hölls där. År 1757 flyttades tinget till Hullaryd, som låg mer centralt placerat i häradet än Sätthälla. Även i Hullaryd fanns ett gästgiveri. Så småningom uppfördes ett tingshus i trä inne i Hullaryds by. Det stod klart 1799. Häradsrätten använde huset i drygt ett sekel innan man 1910 flyttade in till Tranås. Tranås hade blivit ett handels- och industrisamhälle med bra järnvägsförbindelser (Östra stambanan). Strax utanför Tranås centrum, på östra sidan av Svartån, hade ett nytt tingshus uppförts samma år, och invigningen ägde rum i februari 1910.<sup>5</sup>

Södra Vedbo härads tingslag hade sedan lång tid tillbaka sitt tingsställe i Eksjö. Redan på 1300-talet hölls ting på platsen. Om de tidiga tingshusen vet vi inte mycket. Det fanns troligen en tingsstuga vid det gamla torget vid Faregårdet, ett plats som idag motsvarar området vid Broarpsvägen (där tingshuset från 1959 ligger, se nedan).<sup>6</sup> Under 1700-talet hölls förhandlingar i diverse privatbostäder inne i Eksjö, men något riktigt tingshus fanns inte. År 1821 var ritningarna till ett nytt hus färdiga, men det dröjde ända till 1870-talet innan ett nytt tingshus uppfördes. *Man hade problem med att få en tomt till tingshuset.* I avvaktan på att byggnaden skulle bli klar höll häradsrätten förhandlingar i bland annat rådhusrättens lokaler i Eksjö. Det nya tingshuset var beläget på Tingsgatan, och invigningen ägde rum 1875.<sup>7</sup> *Nytt hus efter branden 1856?* Efter en tid stod det klart att häradsrätten behövde mer lokalutrymme. Istället för att bygga till det gamla tingshuset bestämde tingshusbyggnadsskyldige sig slutligen för att uppföra ett helt nytt hus. Södra Vedbo härad flyttade sålunda sina förhandlingar 1959 till ett nybyggt tingshus på Broarpsvägen, strax utanför Eksjö centrum.<sup>8</sup>

Norra och Södra Vedbo häraders tingslag slogs samman från och med 1948 till ett enda tingslag, men både tingsstället i Tranås och i Sävsjö skulle användas även fortsättningsvis.<sup>9</sup> *Sammanslagning i samband med nya RB.*

Vetlanda hade varit tingsställe för Östra härad sedan lång tid tillbaka. Man vet inte riktigt när det

1 K.Br. den 2/4 1799 (Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige : med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954 s. 358f).

2 Torgestam, Harald: "Södra Vedbo härads tingshus och tingsställe i Eksjö", Jönköping 1960, s. 6.

3 K.Br. den 14/7 1796 (Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige : med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954 s. 357).

4 Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige : med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954 s. 358.

5 Pira, Sigurd: "Tingsställena i Norra Vedbo härad", Tranås 1948, s. 15-24.

6 Torgestam s. 6f.

7 Hagberg, Lars: "Eksjö 1800-tal: livet i en svensk småstad 1800-1865", Jönköping 1988, s. 114f; Torgestam s. 9ff.

8 Torgestam s. 11 och 15.

9 SFS 1947:679.

äldsta tingshuset uppfördes. En tingsstuga som låg strax norr om Flugebyvägen fanns med på en karta från 1645. På en annan karta från slutet av 1600-talet var en tingsstuga utplacerad bredvid kyrkan i Vetlanda. Ett tingshus uppfördes i början av 1800-talet och stod klart 1803. Byggnaden, som revs 1893, låg nära kyrkan och gästgiveriet. År 1893 stod ett nytt och större tingshus klart på ungefär samma plats (Storgatan) som de tidigare husen vid kyrkan. Det sista tingshuset som byggdes i Vetlanda invigdes 1938 och domsagans kansli flyttades hit. Huset låg inne i centrala Vetlanda på Kyrkogatan, och användes fram till mitten av 1970-talet. Idag inrymmer byggnaden Vetlanda museum.<sup>10</sup> *Nytt tingshus i samband med domsagosammanslagning? (se nedan).*

Västra härad hade på 1600-talet sin tingsplats i Sävsjö by. Där fanns en så kallad tingslada, en enklare träbyggnad, som troligen uppförts 1617. Tinget flyttades till gästgiveriet i Vrigstad under från 1694 fram till 1730-talet, för att 1734 förläggas till Komstad. Komstad hade blivit tingsplats samma år, och där fanns bland annat ett gästgiveri. År 1825 återkom häradsrätten till Vrigstad och stannade där till början av 1900-talet. År 1908 uppfördes ett nytt tingshus inne i Sävsjö. Sävsjö hade då fått järnvägsförbindelse, och tingshuset låg nära järnvägsstationen. Byggnaden omvandlades på 1970-talet till kommunhus.

Västra och Östra häraderna slogs samman till en gemensam domsaga från och med ingången av 1934. Den nya domsagan fick benämningen Njudungs domsaga och var indelad i två tingslag: Västra Njudungs tingslag och Östra Njudungs tingslag. Tingsställena var desamma som tidigare, det vill säga Vetlanda och Sävsjö. Kansliet placerades tills vidare i Sävsjö.<sup>11</sup> Från 1948 slogs de två tingslagen samman till ett enda.<sup>12</sup> *Sammanslagning i samband med nya RB.*

Eksjö stad hade dessutom rådhusrätt (Eksjö fick stadsprivilegier 1440). Det äldsta rådstugan låg alldeles i närheten av kyrkan, men när kyrktornet skulle byggas om 1687 fick rådstugan flyttas undan. Borgmästaren ville inte ansvara för eventuella olyckor i samband med byggnadsarbetet. Timret till rådstugan lades i förvar i några år i väntan på att man skulle hitta en ny tomt. På 1690-talet kunde till slut ett nytt rådhus uppföras söder om kyrkan efter ritningar av dåvarande landshövdingen Erik Dahlbergh (jämför med rådhuset i Jönköping). Byggnaden genomgick en större ombyggnad 1788.<sup>13</sup> Rådhuset förstördes emellertid i en brand 1856. Stadsdelen brann i det närmaste fullständigt ned efter det att en vårdslös gesäll torkat sina kläder framför öppen eld. Den norra stadsdelen räddades därför att befolkningen gjorde en brandgata genom att riva bort hälften av ett hus. År 1857 upprättades en ny stadsplan för den nedbrunna stadsdelen, och ett nytt rådhus uppfördes. Rådhusrätten i Eksjö upphörde från och med ingången av 1941 och förenades i judiciellt avseende med Norra och Södra Vedbo domsaga (Södra Vedbo tingslag).<sup>14</sup> *Stöd av lagen från 1932.* Rådhusbyggnaden fungerar idag som stadshotell.

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades. Domkretsarna blev betydligt större än

10 Jacobsson, Arne: "Tusen år i Vetlanda: från vikingatid mot år 2000", Stockholm 1995, s. 245ff; "Kulturhistorisk utredning : Vetlanda", Jönköping 1989, s. 226f.

11 SFS 1933:157.

12 SFS 1947:679.

13 Hagberg, Lars *Eksjö 1700-tal: hur man levde i en svensk småstad förr*, Uddevalla 1982, s. 31f.

14 SFS 1940:365.

vad de hade varit tidigare.<sup>15</sup> Ytterligare reformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. År 1965 förstatligades rådhusrätterna. I början av 1970-talet trädde även den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt.

År 1971 bildades Eksjö tingsrätt. Domkretsen omfattade i princip de områden som tidigare legat under Norra och Södra Vedbo domsaga samt Njudungs domsaga. Tingsställena placerades i Eksjö, som även var kansliort, och Tranås. Tingshusen från 1960 respektive 1910 användas även i fortsättningen. Tingsstället i Sävsjö drogs in 1971,<sup>16</sup> medan man höll ting sporadiskt i Vetlanda fram till 1975 då också detta tingsställe försvann.<sup>17</sup> Huset i Eksjö byggdes till på mitten av 1970-talet till följd av tingsrättsreformen. Nya tings-salar tillkom och arbetslokalerna för personalen blev rymligare och modernare. Genom tillbyggnaden hamnade all domstolsverksamhet under ett och samma tak. Tingsstället i Tranås drogs in från och med ingången av 1991.<sup>18</sup>

## Ordinarie domare

### Lagmän i Eksjö tingsrätt

Eric Odevall	fullm. 1.9.1968	1971–1983
Lars Annerén	fullm. 22.12.1983	1984–1997

### Rådmän i Eksjö tingsrätt

Arne Reis		1971–1977
Olof Bremberg		1971–1983
Sigvard Benndorf		1971–1977
Harry Jusélius		1978–1985
Krister Nordberg		1978–1998
Jonas Ågren		1984–1989

### Norra Vedbo härad

<b>Domsagotillhörighet:</b>	1680–1798	Med Södra Vedbo och Vista härad
	1799–1970	Med Södra Vedbo härad <sup>19</sup>

<b>Tingsplatser:</b>	–1757	Säthälla (gästgivaregården)
	1757–1910	Hullaryd
	1910–1970	Tranås

### Häradshövdingar:

Johan Hult	fullm. 18.12.1680	1680-1688
------------	-------------------	-----------

15 Från och med ingången av 1952 omfattade Norra och Södra Vedbo domsaga följande område: Ingatorps, Höreda, Solberga, Bredestads, Hullaryds och Linderås landskommuner, Mariannelunds köping samt Eksjö och Tranås städer. I Njudungs domsaga ingick Malmbäcks, Norra Sandsjö, Vrigstads, Hjälmserys, Bäckaby, Korsberga, Nye, Vetlanda, Lannaskede, Björkö och Alseda landskommuner, Bodafors köping samt Sävsjö och Vetlands städer (SFS 1951:11).

16 SFS 1969:676. Vad gäller tingsställena, jfr 1973:740. Förutom området för de ovannämnda domsagorna omfattade Eksjö tingsrätts domkrets Nässjö stad och Forserums landskommun. Efter ytterligare kommunreformer på 1960- och 70-talen omfattar Eksjö tingsrätts domkrets idag Aneby, Eksjö, Nässjö, Sävsjö, Tranås samt Vetlanda kommuner.

17 Jacobsson s. 244.

18 SFS 1990:466.

19 Domsagan kom vid mitten av 1800-talet att benämnas Norra och Södra Vedbo domsaga. Den bestod då av två tingslag. Den utgjorde från 1948 ett tingslag, men med bibehållande av två tingsplatser.

Jonas Hult (adlad Lillienstrahl	fullm. 14.8.1688	1688-1696
Arvid Bergman (adlad Bergenadler)	fullm. 5.2.1696	1696-1720
Harald Wiesel	fullm. 25.11.1720	1720-1747
Johan Key	fullm. 19.5.1747	1747-1789
Martin Lorentz Munthe	fullm. 13.2.1789	1789-1819†
Erik Gustaf Holm	fullm. 25.1.1820	1820-1839†
Lars Löwenadler	fullm. 20.8.1840	1840-1863†
Bror Wilhelm Hernblom	fullm. 11.8.1863	1863-1874
Claes Wilhelm Carlsson	fullm. 22.1.1875	1875-1881†
Gustaf Johan Georg Axel Berg	fullm.3.2.1882	1882-1908†
Ludvig Kristian Walfrid Sandberg	fullm. 31.12.1908	1908-1924†
Axel Herman Georg Rogberg	fullm. 10.10.1924	1924-1926†
Pehr Staffan Robert Rudolf Cederschiöld	fullm. 13.10.1927	1927-1949
Fritz Harry Ivrell	fullm. 2.12.1949	1950- 1966
Rune Lindgren <sup>20</sup>		1966-1968
Eric Odevall	fullm. 1.9.1968	1968-1970

**Södra Vedbo härad**

<b>Domsagotillhörighet:</b>	1680-1798	Med Norra Vedbo och Vista härad
	1799-1970	Med Norra Vedbo härad <sup>21</sup>

**Tingsplatser:**

1680-1970	Nydala Eksjö
-----------	-----------------

**Häradshövdingar:**

Johan Hult	fullm. 18.12.1680	1680-1688
Jonas Hult (adlad Lillienstrahl	fullm. 14.8.1688	1688-1696
Arvid Bergman (adlad Bergenadler)	fullm. 5.2.1696	1696-1720
Harald Wiesel	fullm. 25.11.1720	1720-1747
Johan Key	fullm. 19.5.1747	1747-1789
Martin Lorentz Munthe	fullm. 13.2.1789	1789-1819†
Erik Gustaf Holm	fullm. 25.1.1820	1820-1839†
Lars Löwenadler	fullm. 20.8.1840	1840-1863†
Bror Wilhelm Hernblom	fullm. 11.8.1863	1863-1874
Claes Wilhelm Carlsson	fullm. 22.1.1875	1875-1881†
Gustaf Johan Georg Axel Berg	fullm.3.2.1882	1882-1908†
Ludvig Kristian Walfrid Sandberg	fullm. 31.12.1908	1908-1924†
Axel Herman Georg Rogberg	fullm. 10.10.1924	1924-1926†
Pehr Staffan Robert Rudolf Cederschiöld	fullm. 13.10.1927	1927-1949
Fritz Harry Ivrell	fullm. 2.12.1949	1950- 1966
Rune Lindgren <sup>22</sup>		1966-1968
Eric Odevall	fullm. 1.9.1968	1968-1970

**Östra härad**

<b>Domsagotillhörighet:</b>	1680-1796	Med Uppvidinge och Konga härad
-----------------------------	-----------	--------------------------------

---

20 Tf häradshövding

21 Se fotnot under Norra Vedbo härad

22 Tf häradshövding

1796–1933	Egen domsaga
1934–1970	Med Västra härad <sup>23</sup>

<b>Tingsplatser:</b>	1680–1975	Vetlanda
----------------------	-----------	----------

**Häradshövdingar:**

Paul Rudebeck d.ä.	fullm. 18.12.1680	1680–1682
Paul Rudbeck d.y.	fullm. 22.6.1682	1682–1706
Gustaf Berghman	fullm. 7.12.1706	1706–1735†
Anders Unge	fullm. 15.10.1735	1735–1747
Per Unge	fullm. 15.5.1747	1747–1776
Johan Rogberg (adlad Bergencreutz)	fullm. 4.12.1776	1776–1795
Carl Fredrik Hummelhielm	fullm. 14.7.1796	1796-1817
Bernt Malte von Liewen	fullm. 14.7.1796	1818-1867†
Nils Ludvig Ramberg	fullm. 5.7.1867	1867-1872†
Aron Lindgren	fullm. 21.3.1873	1873-1891†
Fritz Werner August von Schwerin	fullm. 18.12.1891	1891-1908†
Karl Gustaf Westholm	fullm. 13.12.1908	1908-1931 <sup>24</sup>
Fredrik Landergrén		1934-1936
Robert Nordenadler		1936-1955
Frey Björlingsson		1955-1966

**Västra härad**

<b>Domsagotillhörighet:</b>	1680–1762	Med Tveta och Mo härad
	1763–1768	Med Tveta härad
	1769–1779	Med Tveta och Mo härad
	1780–1933	Egen domsaga
	1934–1970	Med Östra härad <sup>25</sup>

<b>Tingsplatser:</b>	–1970	Komstad Sävsjö
----------------------	-------	-------------------

**Häradshövdingar:**

Daniel Jöransson Wessman	fullm. 18.12.1680	1680-1690
Anders Daniel Wessman	fullm. 6.3.1690	1690-1698
Gustaf Edman	fullm. 29.3.1698	1698-1714†
Anders Wennberg	fullm. 1.4.1714 (K. konf. 2.10.1716)	1714-1732
Peter Schaeij	fullm. 28.2.1732	1732-1746
Anders Lundberg	fullm. 28.5.1747	1747-1759
Salomon von Otter	fullm. 29.12.1760	1760-1761
Carl Carlsell	fullm. 17.3.1761	1761-1763
Christian Gabrielsson	fullm. 15.11.1763	1763
Gustaf Mobeck	fullm. 15.11.1763	1763-1769
Magnus Abraham Falk	fullm. 21.2.1769	1769-1780
Magnus Abraham Falk	fullm. 21.2.1769 <sup>26</sup>	1780-1795†

23 Domsagan erhöj benämningen Njudungs domsaga. Den var ursprungligen indelad i två tingslag men kom från och med 1948 att utgöra ett tingslag. Tingsställena begagnades från med 1948 alternerande.

24 Obesatt 1932–1933

25 Se fotnot under Östra härad.

26 Se Tveta m.fl härad

Johan Ullberg	fullm. 15.1.1795	1795-1838†
David Vilhelm Lothigius	fullm. 18.4.1839	1839-1851†
Knut Axel Johan Gyllenkrok	fullm. 21.10.1851	1851-1882
Carl Brunsson	fullm. 27.10.1882	1882-1833†
Axel Herman Georg Ljunggren	fullm. 9.5.1884	1884-1906†
Sten Sture Landergren	fullm. 31.4.1906	1906-1936
Carl Oscar Robert Nordenadler	fullm. 24.4.1936	1936-1955
Frey Björlingson	fullm. 1.7.1955	1955-1966
Age Frennberg <sup>27</sup>		1966-1970

### Häradshövdingar

#### Tveta m.fl härad (sedermera Tveta, Vista och Mo domsaga)

Daniel Jöransson Wessman	fullm. 18.12.1680	1680-1690
Anders Daniel Wessman	fullm. 6.3.1690	1690-1698
Gustaf Edman	fullm. 29.3.1698	1698-1714†
Anders Wennberg	fullm. 1.4.1714 (K. konf. 2.10.1716)	1714-1732
Peter Schaeij	fullm. 28.2.1732	1732-1746
Anders Lundberg	fullm. 28.5.1747	1747-1759
Salomon von Otter	fullm. 29.12.1760	1760-1761
Carl Carlsell	fullm. 17.3.1761	1761-1763
Christian Gabrielsson	fullm. 15.11.1763	1763
Gustaf Mobeck	fullm. 15.11.1763	1763-1769
Magnus Abraham Falk	fullm. 21.2.1769	1769-1780
Gabriel Adlerbrant	fullm. 15.3.1780	1780-1786
Gustaf Gabriel Silfverhielm	fullm. 17.1.1787	1787-1791
Fredrik Schlyter	fullm. 17.5.1791	1791-1821†
Carl Gustaf Hallengren	fullm. 30.1.1822	1822-1827†
Per Arvid Ribbing	fullm. 16.1.1828	1828-1865†
Johan Adalrik Hellberg	fullm. 2.1.1866	1866-1910
Axel Hjalmar Roos	fullm. 19.5.1911	1911-1928†
Erik Michaël Carl Ehrenborg	fullm. 16.9.1928	1928-1951
Erik Ekestedt	fullm. 1.8.1951	1951-1961
Sven Ruhe	fullm. 1.1.1961	1961-1970

### Rådhus

**Städer med rådhusrätt:** Eksjö

### Borgmästare

#### Eksjö stad

Ludvig Eurén

Harald Essen

---

<sup>27</sup> Tf häradshövding